

Р.І. Кузьменко, С.А. Крилова, Л.Л. Шкіль

РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ В ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ФІЛОСОФСЬКО-АНТРОПОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Вступ. Основою дослідження стали надбання древніх мислителів щодо процесу мислення, сучасних іноземних та вітчизняних авторів в підході до трактовки критичного мислення та методів його вдосконалення засобами вивчення мови. **Мета дослідження** – проаналізувати роль іноземної мови в розвитку критичного мислення студента. **Методологія дослідження.** Для досягнення мети та вирішення поставлених у роботі завдань були використані герменевтичний та порівняльний підходи. Вони дозволили проаналізувати зміст понять «критичне мислення» та «дистанційне навчання». **Результати дослідження.** Сучасне бачення поняття «критичне мислення» розглядається як здатність особистості аналізувати, аргументувати твердження або докази, робити висновки за допомогою різноманітних моделей міркувань, що забезпечує процеси самопізнання, самоосвіти, самореалізації. Уміння критично мислити є необхідною умовою сьогодення. **Обговорення.** Обґрунтовано, що критичне мислення є необхідною умовою розвитку особистості та суспільства, в той час як освіта виступає його гарантом. Сучасний дистанційний підхід є основним в парадигмі навчання іноземній мові та розвитку критичного мислення. **Висновки.** Критичне мислення – ключова компетенція в наш час, розвиток якої є актуальним під час навчання, і особливо під час вивчення іноземної мови в процесі дистанційного навчання.

Ключові слова: критичне мислення, іноземна мова, дистанційне навчання, світогляд, креативність, компетентність.

DOI: 10.18372/2412-2157.39.18456

УДК316.454.52(045)

Л.І. Мокляк

ФЕНОМЕН СПІЛКУВАННЯ В СУЧАСНОМУ СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНОМУ ПРОСТОРІ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Національний авіаційний університет
e-mail: kaljalja1947@gmail.com; ORCID ID: 0009-0003-0272-0992

Анотація. Мета статті полягає у спробі дослідити концепт спілкування як базовий, сутнісний соціокультурний, онтологічний чинник сучасних комунікативних процесів. Визначити передумови і соціально-комунікативні механізми, які б сприяли формуванню культури спілкування сучасної людини інформаційного суспільства як духовно-практичного запобіжника втрати нею ціннісно-світоглядних орієнтирів. **Методологія дослідження** визначається міждисциплінарним характером зазначеної проблеми, що зумовлює використання низки наукових підходів. В основі лежить діалектичний метод, який використовується на всіх рівнях дослідження, як в обґрунтуванні онтологічного статусу феномену спілкування в комунікативних процесах сучасності, так і для змістовного аналізу концепту «спілкування». Автор залучає методологічні можливості таких методів, як системний, культурно-історичний та компаративний. Теоретичним підґрунтям розвідки стали наукові дослідження вітчизняних учених у галузі соціальної філософії, філософської антропології, етики, філософії культури, психології.

Ключові слова: інформаційне суспільство, комунікація, спілкування, діалог, людяність, духовність, Інший.

Вступ

Зміни, яких зазнало людство за короткий історичний час із другої половини ХХ ст. до першої чверті ХХІ ст., усвідомлюються сьогодні як антропокультурний переворот. Ця історична мить, яка вміщує у себе якихось 50-70 років, по концентрації, динамічності, трансформації усіх сфер буття людини може бути визначена як «новий осьовий час». Як у суспільній свідомості, так і на теоретичному, філософсько-науковому рівні стає актуальною думка, що в подальшому світ не залишиться таким яким був до трагічних подій в Україні та Ізраїлі. Під знаком питання опинилися засадничі світоглядні ідеї сучасного світу – ідеї «прогресу», «гуманізму», «розуму», «свободи», «солідарності», «прав людини», «людини homo sapiens sapiens». Набувають актуальності негативні ідеї про «кінець історії», набуття людиною нового статусу – «homo suicidalis», розмиваються кордони правди, толерантності, емпатії, утверджується домінування права сильнішого, де сила не в розумі, повазі, відповідальності за долю світу, а в ядерній дубинці й людському капіталі, який спалюється у горнилі війни задля утвердження «нових цінностей» так званого «нового світу».

Драматизм сьогодення полягає ще й у тому, що трагічні події сучасного соціуму розгортаються на тлі

неймовірних досягнень людства в царині науки, техніки й цифрових технологій, засобів масової комунікації, бездротової телефонії, Інтернету. Саме на ці технології покладалися оптимістичні сподівання на прискорений розвиток усіх сфер життєдіяльності глобалізованого людства постіндустріальної епохи. Новий тип суспільства, так зване інформаційне суспільство, де наукова інформація набуває найвищої цінності, стало тим містком по якому людина з оптимістичною впевненістю остаточно мала залишити світоглядний берег теодицеї й крокувати до берегу технодицеї. Перейшовши цей місток, людина опинилася в новому «сакральному» світі технофізису, який зустрів неофіта різноманітним дивовижних подарунків. Це і сфера побуту, розумний дім, де лише за допомогою одного кліку пилосос прибирає, працює пральна машина, каструля-скороварка готує вечерю, посудомийка до блиску мие посуд. Позитивного впливу новітніх технологій зазнали і сфера економіки, культури, освіти, охорони здоров'я, управління соціальними процесами. Слушною є думка Є. Андроса що, «як показали філософсько-антропологічні дослідження минулого століття, людина є генетично, у своїх витоках фізично несамодостатньою істотою, яка певний спосіб випадає з еволюційного ряду, є недолюгою й непристосованою до

гармонійного зв'язку із живим світом. Як радикальний засіб подолання такої фізичної недосконалості та неадекватності людини і виник механізм трансцендування, який... дав можливість творити, створювати яскравий та різноманітний світ культури» (Андрос 2010, 8-9). Створюючи віртуальний світ, людина сама потрапила в його тенета. Формуються нові відносини людини і світу, які вимагають від людини творення й освоєння нової мови, принципів, правил і норм, які б забезпечили її взаємодію з світом техносфери. Трансформаційні зміни охопили весь ціннісно-смысловий універсум сучасної людини. Створені людським інтелектом новітні технології, технічний інструментарій поступово набувають абсолютної цінності і впевнено відвойовують світ у людини. Трансформацій зазнає вся система відношення людини до світу. Людина починає мислити технічними категоріями, звільненіми від етичного навантаження. «Є хиже знищення лісів, але немає знищення бокситів, можна мучити тварин, молекули – ні» (Фрайер 1961, 13). Людина сприймає світ крізь призму споживчого матеріального інтересу. І сама людина стає об'єктом техніки, а не суб'єктом діяльності.

«Реальний світовий розвиток за останні 30 років продемонстрував, що багато із соціологічних, культурологічних, футуристичних передбачень не справдилися. Сучасні інформаційні технології слугують часто зручним інструментом у руках справжніх господарів світу, які й володіють найновішими цифровими технологіями і вправно використовують їх у своїх вузькокорисливих інтересах» – слушно підкреслює Л. Дротянко (Дротянко 2021, 16). Якби ці інтереси обмежувалися тільки матеріальним збагаченням. Але вони залюбки використовують їх для маніпулювання й управління свідомістю інших людей, які є споживачами інформаційного продукту цих новітніх технологій – телебачення, Інтернету, реклами та пропаганди, паблік рілейшнз до, так званих, найбільш агресивних форм як інформаційні війни.

Машина реклами-агітації («компостування мізків» по-народному) сьогодні має нову якість: вона не пов'язана із суспільством зворотнім зв'язком, вона існує сама по собі й визначає суспільне життя на глибинних рівнях колективного несвідомого (Тютюнник 2009, 86). Так, К. Малєєв наводить цікавий приклад, порівнявши культурні переваги постійних читачів різних газет. «В Англії навіть говорять, що читача «Таймс» від читача «Телеграф»... можна відрізнити за зовнішнім виглядом» (Малєєв 2010, 341).

Онтологічні координати ціннісно-смыслового універсуму сучасної людини, здійснюється в динамічному, прискореному соціальному часі і насиченому інформаційними процесами соціальному просторі. «У XVI – XVII століттях для середнього грамотного європейця поняття Китай європейська публіка дізнавалася через декілька років, які витрачалися не тільки на подолання відстані, але і на осмислення цих подій з подальшим вписуванням їх у книгу і її публікацію. Відповідно до моменту споживання будь-яка інформація про Китай ставала історичною. Сьогодні ж повідомлення про повінь у Китаї нічим ані структурно, ані з погляду часу, який

проходить із моменту самої події до моменту повідомлення про неї, не відрізняється від повідомлення про повінь в Україні або в Чехії. У цьому сенсі Китай, – підкреслює К. Малєєв, – став сучасним будь-якій європейській державі. Їхні історії синхронізувалися (Малєєв 2010, 350). В системі сучасних соціальних відносин комунікативні відносини обумовлюють, і в певному сенсі забезпечують цілісність, сталість соціальної системи. Чи, навпаки, сприяють її нестабільності, формуванню такого типу соціальних відносин, які у жоден спосіб не сприяють не тільки розвитку, а й провокують соціальні катаклізми.

Соціальні комунікативні процеси є суперечливими, у певний спосіб спрямованими, не є однолінійним механічним рухом інформації. Здійснюючись через взаємодію соціальних суб'єктів, тобто конкретних людей як представників певних соціальних груп і суспільних утворень, формують феноменологічний простір, де життєвий досвід соціального суб'єкта наповнюється значеннями, історично-культурними кодами, сенсами так необхідними людині для здійснення повноти свого буття. Саме через систему соціальних відносин світ у собі перетворюється для людини на її особистісний світ власного буття. «Комунікація і засоби її передавання є атрибутом людини. На кожному щаблі історичного розвитку вони засвідчують собою міру осягнення людиною свого буття, себе у світі і світ у собі... Акт комунікації здійснюється тільки тоді, коли інформація не зводиться до простого повідомлення, а набуває значення, смыслового навантаження, викликає у людини певний відгук, реакцію, оцінку. Повнота, цілісність людського буття звершується через зв'язки зі світом людини. Тільки в живому спілкуванні, в єдності людини з людиною розкривається і здійснюється людина як ЛЮДИНА – істота моральна, розумна, здатна до самовизначення й самоздійснення» (Мокляк 2023, 87).

Мета дослідження

У дослідженні комунікації як основи соціальних перетворень постіндустріального суспільства О. Висоцька підкреслює провідну думку, яка прочитується у теоретичних концепціях багатьох інтелектуалів західної і вітчизняної філософії, щодо впливу комунікації на сучасне суспільство, як «екстаз комунікації», у надмірному насиченні сприйняття віртуальними джерелами, що створюють гіперреальне середовище, яке повністю витискає фізичну реальність в уявленнях сучасної людини (Висоцька 2009, 25).

Виникає питання: чи дійсно у майбутньому техносвіті тотальної віртуалізації соціального з пануванням симулятивних форм взаємодії залишиться місце людині і проявам людяності? Якщо наша маленька планета все ще є домом нашого буття, то які парадигми треба задіяти, що ми повинні зберегти й культивувати для того щоб бути, а що повинні подолати?

Один із таких підходів, що обговорюється у сучасній філософській спільноті, постає в трансцендентальній семіотиці як результат парадигмального повороту, який узагальнюється

концептами діалогу, спілкування, дискурсу. «Цей поворот, – зазначає А. Єрмоленко, – уможлиблює подолання тих негативних особливостей західної практичної філософії класичного типу (формальний раціоналізм, антропоцентризм і монологізм вихідних засад) які певною мірою зумовили її нечутливість до сучасної проблематики» (Єрмоленко 2021, 6-7).

Мета статті полягає у спробі дослідити саме концепт спілкування як базовий, сутнісний соціокультурний, онтологічний чинник сучасних комунікативних процесів. Визначити передумови і соціально-комунікативні механізми, які б сприяли формуванню культури спілкування сучасної людини інформаційного суспільства як духовно-практичного запобіжника втрати нею ціннісно-світоглядних орієнтирів.

Методологія дослідження

Методологія дослідження визначається міждисциплінарним характером зазначеної проблеми, що зумовлює використання низки наукових підходів. В основі лежить діалектичний метод, який використовується на всіх рівнях дослідження, як в обґрунтуванні онтологічного статусу феномену спілкування в комунікативних процесах сучасності, так і для змістовного аналізу концепту «спілкування». Автор залучає методологічні можливості таких методів як системний, культурно-історичний та компаративний. Теоретичним підґрунтям розвідки стали наукові дослідження вітчизняних учених у галузі соціальної філософії, філософської антропології, етики, філософії культури, психології. У нагоді стали теоретичні розвідки Є. Андроса, О. Висоцької, Л. Дротянко, А. Єрмоленка, В. Малахова, Л. Ситниченко, Н. Ченбай.

Результати

У сучасних дослідженнях полівимірність концепту «комунікація» знайшло своє відображення у наступних значеннях: як процес передання повідомлень; як передання інформації від одного суб'єкта до іншого, тобто спілкування; як канал технічного, інформаційного зв'язку. Усі наведені значення охоплюються одним концептом *комунікація* (communicare лат. – робити спільним, зв'язувати). Концепт комунікації у широкому розумінні позначає універсальне соціальне (гранично широке) поняття, під яким розуміється спосіб зв'язку будь-яких об'єктів матеріального і духовного світів, процес, який відбувається у формі передавання чи обміну інформації, що здійснюється соціальними суб'єктами, які являють собою системи, здатні до рефлексії. У вузькому, суто технічному розумінні, комунікація позначає процес спрямованого передання інформації від одного об'єкта до іншого за допомогою певних технічних засобів (Висоцька 2009, 30).

У повсякденних стосунках, засобах масової інформації, професійній сфері, як тотожні поняття, для обміну інформацією вживають і термін «спілкування», і термін «комунікація». Навіть виникають певні труднощі при перекладі тексту з української на англійську мову. Ті процеси, які ми позначаємо терміном «спілкування» словники пропонують перекладати як «communication».

Сучасна вітчизняна філософська думка має свою раціонально обґрунтовану позицію щодо концепту «спілкування». Так, «Філософський енциклопедичний словник» пропонує наступне тлумачення: «1. Спілкування – тип відносин, що характеризується ставленням *партнерів* (підкреслено мною Л.М.) один до одного як до істот, наділених ознаками суб'єктивності. 2. Учасниками спілкування здатні поставати як люди, так і інші живі істоти; ми також спілкуємося зі світом загалом, текстами і цінностями культури тощо. 3. Водночас не всі міжлюдські стосунки можна визначити як спілкування, а тільки такі, що *ґрунтуються на взаємному визнанні суб'єктивності* (підкреслено мною Л.М.) і, отже, певною мірою набувають характеру самоцілі, формують внутрішню духовну спільність учасників (Малахов 2002, 604).

Обговорення

У наведеному вище визначенні маємо за доцільне звернути увагу на конкретні, на нашу думку, важливі характеристики спілкування. По-перше, це тип відносин, що характеризується ставленням партнерів один до одного як до істот, наділених ознаками суб'єктивності, що ґрунтуються на взаємному визнанні цієї суб'єктивності. Це є партнерські відносини. Звернемося до етимологічного аналізу поняття «партнер». Партнер – (з лат. *partionarius*) – той хто має пай, частку. Це є тип відносин рівноправних суб'єктів, коли відбувається вільний обмін інформацією. У спілкуванні партнери вбачають один в одному співучасника, співбесідника, де один стосовно до іншого не ставиться як до засобу у досягненні певної конкретної мети. Саме поняття «спілкування» фіксує, на нашу думку, унікальну сутнісну рису людини – людяність. «Причому слова (імена) наука обирає не самодовільно, – слушно підкреслює Л. Дротянко, – а таким чином, щоб вони відповідали найменованим предметам і явищам об'єктивного світу. Слово, як і поняття, повинне містити сукупність тих ознак, які притаманні образу досліджуваного предмета» (Дротянко 2002, 16). У спілкуванні відбувається активний, творчий процес циркуляції інформації, її обговорення, осмислення, пошук адекватних рішень, вироблення спільної позиції, формується необхідний для людини життєвий досвід. Саме такий процес сприяє не тільки розширенню, збагаченню самої інформації, але й духовно-практичному самоствердженню кожного з партнерів через прояв своєї людяності. Де людяність як міра людського «передбачає відповідальність людини, спроможність обмежувати себе у своїх потребах і інтересах, коли вони зустрічаються з потребами і інтересами спільносвіту її буття. Людяність передбачає відкритість людини іншому, бути толерантним до іншого, сприймати і розуміти, поважати його життєвий світ (Мокляк 2023, 58).

Цю суттєву ознаку спілкування підкреслює Л. Дротянко. Розглядаючи сутність словесної творчості М. Бахтіна, дослідниця акцентує увагу на тому, що «поєднання окремого індивіда з «великим світом» відбувається через іншого індивіда, оскільки лише через іншого (інших) індивід «Я» здатен побачити себе з боку, як частину природи і людського суспільства. Але поскільки саме так Я сприймаю себе

у повсякденній реальності, то це має бути зумовлене спілкуванням з іншими людьми. У підсумку розвідки дослідниці, поділяючи посыл М. Бахтіна, констатує, що «бути – значить спілкуватися», «бути – значить бути для іншого і через нього – для себе» (Дротянко 2002, 17).

За сучасної доби тема Іншого та Інакшого, інакшості загалом – набувають глобального масштабу, потребує свого реального, практичного вирішення. Здавалось би, що сучасні засоби і форми комунікації мали сприяти процесам спілкування, єднання, порозуміння, інтеграції людей, спільнот, культур і, при цьому, надавали можливість зберегти, не втратити свою ідентичність, не розчинитися у досвіді іншого, а збагатити й примножити свій власний.

На думку учасників круглого столу «Інакший досвід», що об'єднав філософів, філологів, істориків, релігієзнавців, літераторів, громадських діячів, глобальність теми зустрічі з Іншим, існування серед іншого означає проникнення одних і тих самих проблем на всі рівні – від макросоціального до приватного та екзистенційного (Філософська думка 2019, 4-59).

У зверненні до учасників круглого столу А. Єрмоленко акцентував увагу на важливих, на наш розсуд, аспектах цієї теми: «Ми, зазначив доповідач, постійно маємо справу з Іншим як Інакшим на рівні науковому і на рівні повсякденного спілкування між людьми, культурами, народами, країнами, державами тощо. Проте на емпіричному рівні Інший досвід, Інше як таке завжди постає як Інакше, відмінне, неповторне, адже немає не тільки однакових людей, а й однакових речей загалом... Усі ми унікальні, тому у кожного з нас і свій досвід. Досвід завжди унікальний. До того ж цей досвід змінюється, як змінюється і ставлення до нього, а також ставлення до іншості та інакшовості. Часто-густо ця відмінність настільки разюча, підсумовує доповідач, – що утруднює комунікацію, а подекуди й унеможлиблює її загалом» (Єрмоленко 2019, 7).

У доповіді виокремлювався ще один аспект цієї проблеми, який безпосередньо впливає на процес спілкування. «До слова «інший» можна додати не тільки поняття «інакший, а й поняття-антонім, як «чужий», – підкреслює А. Єрмоленко, – що утворює дихотомію «свій-чужий», а також «ворожий» у дихотомії «друг-ворог»... Зіткнення з іншими культурами часто-густо й породжує сприйняття іншої культури як «чужої» чи навіть «ворожої»» (Єрмоленко 2019, 9).

На жаль, дійсність зазвичай перевершує теорію. Прикладів, коли «інакшість» набуває рис чужого і ворожого, дарма відшукувати в історичному минулому. Вже десять років, кожного дня, кожної години процес партнерського спілкування між двома сусідами Україною та Росією набував трагічного змісту й обернувся найстрашнішим, що може статися у світі людей – агресивним, безжалісним знищенням спільнот – війною.

Видатний вітчизняний мислитель С. Кримський ще на початку ХХІ ст. пророче поставив діагноз найближчому майбутньому. Звертаючись до студентів Києво-Могилянської академії, він загострив увагу на тому, що «нове в розкритті життєдайного змісту

християнських настанов ставлення до Іншого пов'язане в контексті ХХІ століття з особливою роллю людських якостей у сучасному світі... Проблемою, яка обмежує розвиток діяльності та стає вирішальною для соціального прогресу, є дефіцит людських якостей» (Кримський 2003, 12).

Процес спілкування передбачає відкритість, налаштованість, запит на зустріч з Іншим, готовність долучитися до його досвіду, досягти порозуміння, консенсусу без агресивного тиску і приниження партнера, до діалогу, «в якому є не ствердження односторонньої правоти одного учасника та не менш одностороннього визнання хибності позиції іншого, а прилучення свідомості опонентів до третього світу істини, що виступає однаковою цінністю для них усіх» (Кримський 2003, 12). Відтак - це і має бути не суперечка, сварка, а діалог, відкритий дискурс, без чого спілкування не уявляється можливим.

Висновки

Очевидним є те, що майбутнє людства залежить не тільки від здатності вирішувати технологічні завдання, а й від налаштованості, здатності удосконалювати, розвивати спілкування у різних формах і напрямках. Вражаючи досягнення науково-технічної революції у другій половині минулого століття принесли частині людства процвітання й свободу. Представники різних культур і цивілізацій отримали нові можливості для спілкування, обговорення на рівних їхніх інтересів, окреслення спільних цілей за умов збереження індивідуальної самобутності і власної системи переконань. Але більшість людей у світі залишилися в стані підкорення, приниження і зубожіння», – справедливо зазначає Н. Ченбай (Ченбай 2022, 130).

Це є свідченням того, що науково-технічний прогрес, який озброїв сучасну людину унікальними інформаційними технологіями і способами отримання інформації, не призвів до синхронного прогресу людських відносин, людського спілкування. Занурившись у чарівний світ віртуального задзеркалля, сучасник поступово втрачає свої суто людські якості – здатність почувати і співчувати, думати і розуміти себе й іншого. Сучасна людина добровільно відмовляється від «єдиної справжньої розкоші, за словами С. де Екзюпері, – це розкоші людського спілкування».

А. Єрмоленко слушно зауважує, що «сучасне суспільство динамічно трансформується, перетворюючись із «суспільства праці» (К. Маркс) на «суспільство комунікації» (Ю. Габермас)» (Єрмоленко 2021, 7). Отже феномен спілкування і в подальшому залишиться в центрі уваги філософських розвідок.

Список літератури

1. Freyer H. *Über das Dominantwerden technischer Kategorien in der Lebenswelt der industriellen Gesellschaft*. Akademie der Wissenschaften und Literatur. Abhandlungen der Geistes und Sozialwissenschaftlichen Klasse, Jg. 1960. № 7. Wiesbaden, 1961. P. 15.
2. Андрос Є. І. Бівалентність людського ества та проблема метафізичного зла. *Грані людського буття: позитивні та негативні виміри антропокультурного*. Київ: Наукова думка, 2010. 352 с.
3. Висоцька О. Є. *Комунікація як основа соціальних перетворень (у контексті становлення постмодерного*

суспільства): Монографія. Дніпропетровськ: «Інновація», 2009. 316 с.

4. Дротянко Л. Г. *Філософські проблеми мовознавства*. Київ: Навчальна книга, 2002. 128 с.

5. Дротянко Л. Г. Цифровий вимір сучасного етапу цивілізаційного розвитку соціуму. *Вісник Національного авіаційного університету*. 2021. Вип. 2 (33). С. 16-21. (Серія «Філософія. Культурологія»). DOI <http://doi.org/10.18372/2412-2157.33.15635>.

6. Єрмоленко А. М. Визнання самоцінності іншого буття як основа для порозуміння між людьми. *Філософська думка*. 2019. № 3. С. 7-12.

7. Єрмоленко А. М. *Дискурс. Комунікація. Моральність*. Київ: Наукова думка, 2021. 438 с.

8. Малахов В. А. Спілкування. *Філософський енциклопедичний словник*, редкол.: В. І. Шинкарук (голова) та ін. Київ: Абрис. 750 с.

9. Малеев К. С. Час історії й культуротворюючі форми комунікації. *Грані людського буття: позитивні та негативні виміри антропологічного*. Київ: Наукова думка, 2010. 352 с.

10. Мокляк Л. Людність як світоглядний принцип соціального проектування в добу сучасних глобальних викликів. *Вісник Національного авіаційного університету*. 2023. Вип. 1 (37). С. 56-61. (Серія «Філософія. Культурологія»). DOI: <http://doi.org/10.18372/2412-2157.37.17576>.

11. Тютюнник Ю. М. Людина в постнекласичному світі: як жити? *Круглий стіл. Totallogy-XXI. Постнекласичні дослідження*. № 22. К.: ЦГО НАН України. 2009. С.85-88.

12. Ченбай Н. Проблема кризи духовності в контексті нових цивілізаційних викликів *Вісник Національного авіаційного університету*. 2022. Вип. 2 (36). С. 130-133. (Серія «Філософія. Культурологія»). DOI: <http://doi.org/10.18372/2412-2157.36.169867>

References

1. Freyer, Hans. 1960. *Über das Dominantwerden technischer Kategorien in der Lebenswelt der industriellen Gesellschaft [On the becoming dominant of technical categories in the world of industrial society]*. Mainz: Akademie der Wissenschaften und Literatur.

2. Andros, Eugene. 2010. "Bivalentnost liudskoho yestva ta problema metafizychnoho zla" ["Bivalence of human nature and the problem of metaphysics"]. In *Hrani liudskoho buttia: pozytyvni ta nehatyvni vymiry antropokulturnoho [Faces of human existence: positive and negative anthropocultural dimensions]*, edited by Eu. Andros, G. Shalashenko, V. Zahorodniuk, et al. Kyiv: Naukova dumka.

3. Vysotska, Olha. 2009. *Komunikatsiia yak osnova sotsialnykh peretvoren (u konteksti stanovlennia postmodernoho suspilstva) [Communication as the Basis of Social*

L. Mokliak

THE PHENOMENON OF INTERACTION IN MODERN SOCIAL COMMUNICATION WITHIN COMMUNICATIVE SPACE OF THE INFORMATION SOCIETY

Introduction. Over the past 50-70 years, from the end of the 20th century to the beginning of the 21st, humanity has experienced significant changes, which today are considered a cultural transformation. This period of intense changes in all spheres of life can be described as the "new axial era". Events in Ukraine and Israel emphasize that the world will no longer be the same as it was before, emphasizing the importance of studying changes in social communication. **The aim and tasks.** The article aims to explore the concept of interaction as a basic, essential sociocultural, ontological factor of modern communicative processes. The author set a task to determine the prerequisites and social-communicative mechanisms that contribute to interaction culture formation. **Research methods** are determined by the interdisciplinary nature of the problem, which requires the use of a number of scientific approaches. It is based on the dialectical method, which is used at all levels of research, both in substantiating the ontological status of the phenomenon of interaction in modern communicative processes and for meaningful analysis of the concept of "communication". The author uses the methodological possibilities of such methods as systemic, cultural-historical and comparative. **Research results.** The scientific research of domestic scientists in the fields of social philosophy, philosophical anthropology, ethics, philosophy of culture, and psychology became the theoretical basis of the article. The author reveals the peculiarities of interaction as a special type of social relations. They are characterized by the partners' attitude to each other as beings endowed with the characteristics of subjectivity and are based on the mutual recognition of this subjectivity. These are partnership relations. In communication, partners see each other as a co-participant, an interlocutor, where one does not treat the other as a means to achieve a specific goal. It is the concept of "interaction" that captures, in our opinion, a unique essential feature of a person – humanity. **Discussion.** There is an active, creative process of information circulation, its discussion, and comprehension in interaction. This process helps forward adequate solutions, development of a common position, the necessary life experience. Such a process contributes not only to the expansion and enrichment of the information itself, but also to the spiritual and practical self-affirmation of each of the partners through the manifestation of their humanity. **Conclusions.** Here humanity as a measure of human essence implies the responsibility of a person, the ability to limit oneself in one's needs and interests when they meet the needs and interests of the common world of one's existence. Humanity presupposes a person's openness to the Other, being tolerant of the Other, perceiving and understanding, respecting his Other's life world.

Keywords: information society, interaction, communication, dialogue, humanity, spirituality, Other.

Transformations (in the Context of the Formation of Postmodern Society)]. Dnipropetrovsk: Innovatsiia.

4. Drotianko, Liubov. 2002. *Filosofski problemy movoznavstva [Philosophical Problems of Linguistics]*. Kyiv: Vydavnychyi tsentr KNLU.

5. Drotianko, Liubov. 2021. "Tsyfrovyy vymir suchasnoho etapu tsyvilizatsiinoho rozvytku sotsiumu" ["Digital dimension of current stage of society's civilization development"]. *Visnyk Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu. Seria: Filosofiia. Kulturolohiia, Proceedings of the National Aviation University. Series: Philosophy. Culturology* 1 (33) 16–21. <http://doi.org/10.18372/2412-2157.33.15635>

6. Yermolenko, Anatolii. "Vyznannia samotsinnosti inakshoho buttia yak osnova dla porozuminnia mizh liudmy" ["Acceptance of Another Being Self-Worth as a Basis for Understanding Between People"]. 2019 *Filosofska dumka, Philosophical Thought* 3: 7–12.

7. Yermolenko, Anatolii. 2021. *Dyskurs. Komunikatsiia. Moralnist [Discourse. Communication. Moralism]*. Kyiv: Naukova dumka.

8. Malakhov, Viktor. 2002 "Interaksiya" ["Interaction"]. In *Filosofskiy entsyklopedychnyi slovnyk, Philosophical encyclopedic dictionary*, edited by Volodymyr Shynkaruk. Kyiv: Abris.

9. Maleev, Konstantin. 2010. "Chas istorii y kulturotvoriuiuchi formy komunikatsii" ["The time of history and culture-creating forms of communication"]. In *Hrani liudskoho buttia: pozytyvni ta nehatyvni vymiry antropokulturnoho [Faces of human existence: positive and negative anthropocultural dimensions]*, edited by Eu. Andros, G. Shalashenko, V. Zahorodniuk, et al. Kyiv: Naukova dumka.

10. Mokliak, Larysa. 2023. "Liudianist yak svitohliadnyi pryntsyyp sotsialnoho proietuvannia v dobu suchasnykh hlobalnykh vyklykiv" ["Humanity as a Worldview Principle of Social Projecting in the Age of Modern Global Challenges"]. *Visnyk Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu. Seria: Filosofiia. Kulturolohiia, Proceedings of the National Aviation University. Series: Philosophy. Culturology* 1 (37) 56–67. Doi: <http://doi.org/10.18372/2412-2157.37.17576>

11. Tyutyunnyk, Yurii. 2009. "Homo in mundo" post-classico: quomodo vivere? ["Human in the post-non-classical world: how to live?"]. *Totallogy-XXI. Post-classical studies*. Kyiv: TsGO NAS of Ukraine. No. 22 : 85-88.

12. Chenbai, Natalia. 2022. "Problema kryzy dukhovnosti v konteksti novykh tsyvilizatsiinykh vyklykiv" ["The Problem of the Crisis of Spirituality in the Context of New Civilization Challenges"]. *Visnyk Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu. Seria: Filosofiia. Kulturolohiia, Proceedings of the National Aviation University. Series: Philosophy. Culturology* 2 (36): 130–133. <http://doi.org/10.18372/2412-2157.36.16987>.